

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Skolgården -det bortglömda utrymmet

En studie om elevers trygghetskänsla på skolgården

Lisa Hansson

Självständigt arbete L6XA1A
Examinator: Peter Erlandsson

Sammanfattning

Titel: Skolgården -det bortglömda utrymmet

Title: The Schoolyard -a neglected space

Författare: Lisa Hansson

Typ av arbete: Examensarbete på avancerad nivå (15 hp)

Examinator: Peter Erlandsson

Nyckelord: skolgård, trygghet, mellanstadiet, relationsarbete, kränkningar, sociogeografisk karta, a place for children, a children's place, trygga platser

Rastverksamhet har funnits lika länge som skolverksamhet i sig, men historisk sett har skolgårdens utformning inte baserats på elevers behov och inte heller värderats som en lärmiljö. Idag benämns skolgården allt oftare som en informell lärmiljö och inkluderas således i styrdokumentens formuleringar om att skolans alla miljöer ska präglas av trygghet för alla elever. Studien syftar till att öka kännedomen om hur skolgården används och upplevs av elever för att på så vis kunna undersöka och leta efter samband mellan skolgårdens fysiska och sociala karaktär och elevers känsla av trygghet. Studier om hur skolgården används av elever visar att eleverna definierar och använder platser olika. Det finns således ett värde för skolpersonal att känna till hur eleverna på just sin skolan använder skolgården för att kunna kartlägga vilka beteenden och föreställningar som finns knutna till platser som sedan beskrivs som trygga och otrygga (Rönnlund, 2015).

Metoden för denna studie är en kvantitativ surveyundersökning. Enkätens frågor är baserade på det tidigare forskning sett kan påverka elevers trygghetskänsla och elevers förhållande till skolgården. I studien deltar respondenter från tre skolor, från tre olika stadsdelar med olika socioekonomiska villkor.

Studien visar att den skolmiljö som störst andel elever känner sig otrygga i är skolgården. Elever väljer områden på skolgården som stimulerar dem och det är där de upplever sig som mest trygga. Konflikter och fysiska skador upplevs av eleverna som ett naturligt inslag under rasten och det som gör eleverna otrygga är kränkningar, uteslutning, vissa personer och oro för att inte ha något att göra under rasten. Rastvaktsverksamheten får kritik av de deltagande respondenterna och upplevs av vissa inte öka tryggheten på skolgården. Det framkommer även att skolgården är könssegregerad och att dåligt väder gör att vissa elever inte vill ha rast. Studiens resultat visar dock likt tidigare forskning att en majoritet av eleverna känner sig trygga.

Innehåll

Introduktion	1
Syfte	3
Tidigare forskning	4
Trygghetsbegreppet.....	4
A place for children / A children's place	5
Attityder	7
Teoretisk bakgrund	8
Metod	9
Val av metod	9
Urval	9
Etiska ställningstaganden.....	10
Genomförande.....	11
Utformning.....	11
Validitet och reliabilitet	12
Pilotstudie	12
Resultat	13
Den sociogeografiska kartan.....	13
Vad definierar trygga områden?.....	17
Vad definierar otrygga områden?.....	19
Diskussion	25
Resultatdiskussion	25
Metoddiskussion	27
Fortsatt forskning.....	28
Referenser	29
Appendixes	30
I. Enkäten	30

Figur- och tabellförteckning

Figur 1. Exempel på bild över skolgård som inkluderats i enkäten.	13
Figur 2. Diagram över var eleverna i skola A oftast väljer att spendera sin rast.	16
Figur 3. Diagram över var eleverna i skola B oftast väljer att spendera sin rast.	16
Vertikal axel visar antal elever och horisontell axel visar färg på ruta.	16
Figur 4. Diagram över var eleverna i skola C oftast väljer att spendera sin rast.	16
Figur 5. Diagram över var elever känner sig som minst trygga.....	17
Figur 6. Diagram över huruvida rastvakter ökar tryggheten på skolgården.	18
Figur 7. Diagram över huruvida eleverna kan känna sig oroliga för att gå ut på rast.....	20
Tabell 1.	21
Tabell 2.	22
Figur 10. Diagram över hur många elever respondenterna kan känna sig rädda för.	22
Figur 11. Tabell över anledningar till varför respondenterna undviker platser.	24

Introduktion

Historien om skolgården som lärmiljö är förhållandevis kort. Diskussionen om skolgårdens behov av anpassningar i Sverige inleddes i början på 1970-talet när införandet av Läroplanen 1969 öppnade upp för nationell skoldebatt. Debatten avhandlade skolans problem i allmänhet och för första gången diskuterades även bristen på elevanpassningar på Sveriges skolgårdar. Innan dess var skolgården en icke-plats som inte visades någon vidare uppmärksamhet av myndigheter och politiker. Rastverksamhet har funnits lika länge som det funnits skolgång men sågs länge som ett förvaringsutrymme där lärandet stod på paus och bara i vissa fall fanns en motvillig rastvakt placerad på skolgården. Men skoldiskussionen i början på 1970-talet tog fart och begreppet "asfaltsöken" myntades som nedsättande begrepp för att beskriva de dåvarande ostimulerande skolgårdarna. Utrymmena sades ha total brist på anpassning till elevers behov och därtill som olämpligt utformade för sitt syfte. Skoldiskussionen ledde fram till nya riktlinjer för skolgårdars utformningar med en mer elevcentrerad approach, men än idag är så kallade *asfaltsökningar* vanligt förekommande. (Larsson, 2013).

I den nuvarande Läroplanen 2011 står skrivet att varje elev ska garanteras en trygg skolmiljö. Budskapet är alltså att alla de ytor som innefattar skolans område ska vara trygga och att den miljön således ska anpassas efter de unika elever som vistas där. Trygghet är ett grundläggande villkor för att elever ska trivas i skolan men också för att de ska kunna utvecklas efter bästa förmåga genom undervisningen. Otrygghet kan dels leda till frånvaro men otrygga elever har även rentav större svårigheter att tillägna sig ny kunskap (Håkansson och Sundberg, 2012). Det är skolans uppgift och ansvar att hela skolan ska genomsyras av omsorg och gemenskap för och bland varje enskild elev (Skolverket, 2019a, s.9). Även skollagen förkunnar att "utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero" (SFS 2019:410). För att skolan ska kunna tillgodose alla elevers trygghetsbehov krävs det att verksamheten frekvent granskas, att åtgärder utvärderas och att nya metoder prövas. Det huvudsakliga ansvaret för att barn känner en grundläggande trygghet ligger på hemmet, men skolans kompensatoriska uppdrag innebär att alla enskilda elever ska försäkras möjlighet att utvecklas och må väl, gör att även skolan har ett ansvar (Skolverket, 2019a, s.9).

Två gånger årligen genomför Skolinspektionen en av Sveriges mest omfattande skolenkäter där de bland annat undersöker hur väl elever känner trygghet i skolan. 2018-års skolenkät fokuserade särskilt på elevers känsla av trygghet. Deras resultat visar att en klar majoritet av elever i svenska skolor känner sig trygga, men de påpekar att resultatet främst ska analyseras utifrån de faktiska tusentals elever som känner sig otrygga. 2000-talets mätningar visar på en relativt oföränderlig nivå av tryggheten på Sveriges skolor. Däremot visar mätningarna efter 2013 en något större andel otrygga elever jämfört med tidigare år (Skolinspektionen, 2018). Det är även vanligt förekommande att skolor årligen anordnar egna trivselenkäter för att utvärdera sin skola internt (Skolverket, 2019b). Hur väl enskilda skolor mäter sin skolgård kan alltså variera.

Att elever upplever otrygghet, som att till exempel bli utsatta för kränkningar, behöver inte vara förknippat med en specifik plats och inte heller till specifika handlingar, utan påverkas i

regel av sociala situationer som inte är platsbundna (Wrethander och Karlsson, 2015). Men undersökningar visar att jämfört med klassrummet sker fyra gånger så mycket kränkningar just på skolgården (Bliding, Holm, Hägglund, 2003). Skolgården är en plats på skolan där elever i högre utsträckning är sårbara för situationer utom skolpersonalens kontroll. Eleverna påverkas i större utsträckning av makthierarkier, är mer utsatta för trakasserier och risk för att skada sig fysiskt (Rönnlund, 2015).

Studier om hur skolgården används av elever visar att eleverna definierar och använder platser olika, och att det allmänt vedertagna syftet med en plats inte alltid stämmer överens med hur de används. Vad som utgör en plats är subjektivt, och det finns således ett värde för skolpersonal att känna till hur eleverna på skolan använder skolgården för att kunna kartlägga vilka beteenden och föreställningar som finns knutna till platser som sedan beskrivs som trygga och otrygga (Rönnlund, 2015). Skolinspektionens mätningar visar att skolpersonal har en tendens att bedöma sina elevers trygghetskänsla och trivsel som högre än vad eleverna själva uppger (Skolinspektionen, 2019). Därför kommer denna studie undersöka elevernas perspektiv på skolgårdens trygghet.

Syfte

Med denna studie åsyftas att öka kunskapen om hur trygghet påverkas just på skolgården. Det bortglömda utrymme som inte alls har samma mängd forskning som de formella lärmiljöerna har. Studien syftar till att öka kunskapen om hur skolgården används och upplevs för att på så vis kunna undersöka undersöka och leta efter samband mellan skolgårdens fysiska och sociala karaktär och elevernas känsla av trygghet. Resultatet i studien tas även fram med syfte att verka som ett underlag för de undersökta skolornas personal. Underlag för att kunna bedöma orsaker och åtgärder till deras unika elevgrupps uppfattningar. Målsättningen är att en representativ bild av elevers uppfattningar ska finnas representerat i resultatet, vilket baseras i både skollagen och läroplanens formuleringar om att varje individs trygghetskänsla ska försäkras och utvärderas. Detta mynnar ut i forskningsfrågan *Hur påverkar skolgårdens olika fysiska områden och karaktär elevers känsla av trygghet?*

Forskningsfrågan undersöker:

- Hur uppfattas skolgården av eleverna?
- Vad karaktäriserar trygga områden?
- Vad karaktäriserar otrygga områden?

Tidigare forskning

Den tidigare forskning som ligger till grund för studien påtalar bristen på både svensk och internationell forskning där det i huvudsak är skolgården som undersöks (Larsson, 2013; Salminen, Kurenniemi, Råback, Markkula och Lounamaa, 2014; Bliding, Holm, Hägglund, 2003). Den tidigare forskningen har valts utifrån kriteriet att de ska ge en bild av vad man mäter när man bedömer trygghet, och för att ge en bild av hur skolgården som en skolmiljö upplevs av eleverna. Forskningen som denna studie byggs på avhandlar dels allmän trygghetsuppfattning i skolan, forskning om vad skolgården har för betydelse för eleven och kränkande handlingar i skolans olika miljöer.

Trygghetsbegreppet

Vad trygghet är, är en subjektiv uppfattning och kan beskrivas på olika sätt beroende på vem som tillfrågas. "Jag hade ofta ont i magen på morgonen, men nu har jag inte det längre" är ett exempel på hur en elev kan visa sin otrygghet och sedan sin trygghet (Larsson, 2013).

Trygghet är ett grundläggande villkor för att elever ska trivas på skolan men också för att de ska kunna ta till sig undervisningen på bästa sätt. Otrygghet kan dels leda till frånvaro men forskningen visar att otrygga elever inte heller kan tillgodogöra sig ny kunskap i lika stor utsträckning som trygga elever. En trygg skolmiljö, där skolgården räknas in, ses som en viktig faktor för att elever ska kunna få ut det mesta av undervisningen (Skolinspektionen, 2018).

Även forskning gjord utanför Sverige visar på att trygghetskänslan på skolan är viktig för att eleverna ska kunna fungera väl i skolan överlag. Samma forskning, gjord i Nederländerna, instämmer med Skolinspektionen om att både hemmet och skolan påverkar elevers grundläggande trygghetskänsla. Den nederländska studien har även undersökt elevernas sociala tillhörigheter, liksom Skolinspektionen, men har även identifierat religiös tillhörighet som en påverkansfaktor. För denna studie kommer inte elevers religiösa tillhörighet undersökas, men öppnar upp för möjlighet till framtida forskning. Trygga elever ska kunna ta det av lärtillfällen och utvecklas utan att störas av kränkningar, våld och uteslutning. Även det nederländska skolsystemet använder sig av rastvaktsverksamhet för att trygga eleverna på skolgården (Mooij och Fettelaar, 2012).

Två gånger årligen genomför skolinspektionen en av Sveriges mest omfattande skolenkäter där de bland annat undersöker hur väl elever känner trygghet i skolan. De mäter dels om eleverna upplever att flickor och pojkar behandlas under samma förutsättningar, och om skolarbetet är stimulerande. Vad elever svarar på dessa frågor har enligt Skolinspektionen samband med elevers allmänna trygghetskänsla. Otrygga elever svarar utmärkt negativt på frågor om trivsel i skolan. Detta svarsmönster är detsamma även om undersökningen görs på skolans tidigare eller senare år. Resultaten från skolenkäten visar att en klar majoritet av den svenska skolans elever känner sig trygga, men de påpekar att resultatet främst ska tolkas utifrån den minoritet som består av tusentals elever, som känner sig otrygga. Skolenkäten 2018 visade en ökning av otrygga elever, och visade att 10% av svenska elever inte känner sig helt trygga i skolan. Mätningarna tidigare år har utan märkbara förändringar visat att den siffran varit 7%.

Vad som gör elever trygga eller otrygga påverkas av flera faktorer och skolan bär inte ensamt ansvaret. Strukturella faktorer såsom högre socioekonomisk tillhörighet och elever med svenskfödda vårdnadshavare visar sig gynna elevers förmåga att känna trygghet. Men utmärkande för skolor med hög andel trygga elever är ett aktivt värdegrundsarbete som genomsyrar hela skolgången. Skolor med ett sådant värdegrundsarbete visar sig ha större ömsesidig respekt mellan elever och skolpersonal, och respekt för individers olikheter, och aktiva åtgärder vid kränkningar, vilket ökar möjligheten till trygghet. Skolor med hög andel trygga elever visar sig även ha jämförelsevis liten andel elever som känner rädsla för andra elever och för personal på skolan. För skolor med hög andel otrygga elever visar det motsatta på dessa faktorer, lägre socioekonomisk tillhörighet och högre andel utlandsfödda vårdnadshavare. Exempel på faktorer man har märkt inte påverkar hur trygga elever känner sig i skolan är lärartäthet, andel behöriga lärare, skolans storlek och klassernas konstellationer. (Skolinspektionen, 2018). Den nederländska studien hittar dock samband mellan större skolor och ökad otrygghet (Mooij och Fettelaar, 2012), men då denna studie genomförs på skolor i Sverige undersöks inte skolornas storlek i detta fall.

De ovan nämnda kännetecknen för trygga och otrygga skolor talar om skolans miljö i allmänhet och tolkas till den här studien gälla även för skolgården. Annan forskning om skolgården i synnerhet visar att platser i nära anslutning till skolbyggnaden i regel upplevs som mer trygga än de som ligger längre ifrån (Rönnlund, 2015). Rönnlunds forskning visar även att platser kan uppfattas som både trygga och otrygga av en och samma elev, då sociala kontexter där kränkningar och konflikter förekommer inte behöver vara platsbundna och kan påverka tryggheten (2015). Vuxnas närvaro i elevers relationsarbete, där de tränar på att samsas och lösa konflikter, är av största vikt för eleverna. Relationsarbetet är en utmaning för eleverna där de behöver vuxnas stöd, inte bara under lektionstid utan även under den mer självständiga rasten behöver de stöd om skapar trygghet på skolgården (Wrethander, 2015).

Även om kränkningar inte behöver vara kopplade till särskilda platser, syns skolgården vara en plats där eleverna är extra utsatta. År 2002 genomfördes en kartläggning på uppdrag av Skolverket som visar att kränkningar är ett vanligt inslag för elever under skoldagen. Kartläggningen visar även att 84% av dessa dagliga kränkningar sker i de informella lärmiljöerna; skolgård och korridor. Samma kartläggning visar att nära hälften av alla kränkningar i åk 5 sker på skolgården (Bliding, Holm, Hägglund, 2003). En kränkande handling är ett beteende som på något sätt skadar eller kränker elevers värdighet. Handlingen kan utföras av en eller flera och vara engångs- eller upprepade -företeelser (Skolverket, 2012). För att skolpersonal ska kunna tolka vad som är en kränkande behandling för de elever som går på skolan, behöver de alltså finnas i elevernas närhet och känna till de sociala konstellationerna (Wrethander, 2015). Blatchfords och Sumpners (1998) forskning visar att kränkningar ökar exponentiellt för varje kvadratmeter asfalt som finns på en skolgård, de bar asfalt inte stimulerar elever och ostimulerade elever tenderar kränka varandra i större utsträckning. De omständigheter som denna studie genomförts under, gynnade inte att undersöka skolornas asfaltsmängd, så denna aspekt inkluderas inte i studien.

A place for children / A children's place

Skolgårdens spelar rollen som elevernas egna plats under skoldagen och är en plats där de har friare möjligheter att välja aktiviteter och umgänge, jämfört med i den formella lärmiljön.

Bedömningen av vad skolgården betyder för elever visar på att utrymmet spelar en framträdande roll för elevers kognitiva utveckling och för deras identitets- och relationsarbete. Skolan är således en total miljö och lärande och utveckling är inte begränsat enbart till de formella lärtillfällena. Också skolgården behöver vara trygg för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig sin personliga utveckling. (Göteborgs Stad, 2017; Rönnlund, 2015).

Men även om skolgården är det utrymme på skolans där elever är som mest självständiga och utan vuxnas närvaro, finns regler och normer för hur man ska uppträda där. Hos vuxna finns förväntningar på hur delar av skolgården ska användas av elever och förväntningar på hur eleverna ska uppträda mot varandra. Men lika väl som det finns en förväntad kultur på skolgården är skolgården den plats där eleverna har större möjlighet än i andra skolmiljöer att skapa sin egen vardagskultur. Det finns en skillnad mellan den av vuxna förväntade kulturen och den av eleverna skapade kulturen (Rönnlund, 2015). Larsson (2013) använder begreppen "a place for children" kontra "a children's place" för att förklara denna skillnad. Med a place for children menas då hur vuxna föreställer sig att utrymmen menade för barn används, medan a children's place menar hur barn i själva verket använder utrymmet som är menat för dem.

Rönnlunds studie syftar till att kartlägga hur elever uppfattar sin skolgård som ett socialt och materiellt utrymme och vilka uppfattningar eleverna knyter till skolgårdens olika platser. I Rönnlunds studie får eleverna själva döpa och beskriva skolgårdens platser för att synliggöra deras vardagskultur. I forskningen framgår att eleverna använder och benämner delar av skolgården på ett sätt som inte är självklart för skolpersonalen. Rönnlund kallar den bild av skolgården som framställs för en sociogeografisk karta. En byggnad som är planerad att användas som regnskydd benämns av elever som "tage-stället" och beskrivs vara en plats där det alltid är mycket folk. En förrådsbyggnad som av vuxna förväntas inte vara något annat än ett förråd benämns av elever som "en plats dit man går för att tänka" och "en plats där man får vara ifred". Även andra delar av skolgården som av vuxna inte förväntas vara utrymmesmarkörer beskrivs av eleverna som vedertagna platser. En del av skolgården benämns som "skräpstället", som av eleverna beskrivs vara en plats där det ofta byggs kojor. För utomstående är det svårt att veta var den platsen börjar och slutar men det finns en enhällighet bland elevernas svar på vad som definierar den platsen. Det förekommer även platser som beskrivs olika av olika elever och vissa platser framträder som så kallade mellanrum, platser som inte tillskrivs särskilda egenskaper och som av eleverna uppfattas som genomfarter och överblivna ytor. Elevernas beskrivningar av skolgården synliggör att vuxnas förväntningar på hur skolgården ska användas inte alltid stämmer överens med hur eleverna i praktiken lever på skolgården. Dock förekommer även beskrivningar som också stämmer med de vuxnas, till exempel "gungorna" eller "fotbollsplan". I elevernas beskrivningar framgår även att skolgården är segregerad, både utifrån kön, ålder och kamratgrupper. Det förekommer även hierarkier på skolgården där vissa upplevs ha företräde till vissa platser. (Rönnlund, 2015)

Vad som utgör en plats är subjektivt och det finns således ett värde för skolpersonal att känna till hur eleverna använder sin skolgård för att kunna kartlägga vilka beteenden och föreställningar som finns knutna till platser som sedan beskrivs som trygga eller otrygga (Rönnlund, 2015).

Attityder

Platser anpassade till barn ska präglas av möjlighet till lek och mångsidigt lärande och vara skyddade från risker. Skolgården är en plats som är avsedd för barn och ska därför vara anpassad därefter. Forskning visar att skolgården utgör barns huvudsakliga miljö för att knyta och utveckla sociala relationer. Huruvida denna betydelsefulla plats är anpassat till sitt syfte har Larsson undersökt genom att granska den över tid förändrade fysiska och sociala miljön på skolgården. I skolrelaterade tidskrifter på 50-talet gick till exempel att läsa om observationer av elever som bad till Gud om att slippa gå ut på rast och ensamma elever som sprang för livet jagade av grupper på skolgården. Denna typ av observationer följdes dock sällan av någon analys utan beskrevs vara en typiskt beteende för barn (Larsson, 2013).

Historien om skolgården i Sverige inleddes i början på 1970-talet när införandet av Läroplanen 1969 öppnade upp för nationell skoldebatt. Debatten avhandlade skolans problem i allmänhet och för första gången diskuterades även bristen på elevanpassningar på Sveriges skolgårdar. Innan dess var skolgården en icke-plats som inte visades någon vidare uppmärksamhet av myndigheter och politiker. 1955:s riktlinjer för skolgårdens utformning innehöll inga skrivningar om anpassningar till elevers behov, utan löd "rymlig yta med jämn asfalt". Synen på skolgårdens funktion var i första hand en plats där elever kunde förvaras medan lärarna tog sin rast och bara i vissa fall fanns en motvillig rastvakt placerad på skolgården. Men skoldiskussionen i början på 1970-talet tog fart och begreppet "asfaltsöken" myntades som nedsättande begrepp för att beskriva de dåvarande ostimulerande skolgårdarna. Utrymmena sades ha total brist på anpassning till elevers behov och därtill som olämpligt utformade för sitt syfte. Skoldiskussionen ledde fram till nya riktlinjer för skolgårdars utformningar med en mer elevcentrerad approach, men än idag är så kallade *asfaltsökningar* vanligt förekommande.

(Larsson, 2013).

Blatchford och Sumpner visar att skolpersonal har en bristande förståelse för vad skolgården och rastverksamhet betyder för elever. Enligt deras forskning har skolpersonal en tendens att fokusera på de problem som förknippas med rastverksamhet, som kränkningar, uteslutning och fysiska skador. Mätningen av skolpersonalens attityder visar att de ser det som lågt prioriterat att lägga tid på att vara rastvakt och att det är ett störande moment under arbetsdagen och den konflikthantering och "livlighet" som kan följa en rast stjälar tid från undervisningen. Att rasten är till för eleven hamnar alltså i bakgrunden. Forskning visar också att kränkningar, utanförskap och fysiska skador är som vanligast förekommande på skolgården, och det är en angelägenhet skolpersonal behöver hantera. Men forskningen säger att trots de problem skolpersonal upplever följer rasten faktiskt förekommer, har dessa inslag betydelse för att träna elevers förmåga till konflikthantering och kognitiva utveckling. Blatchford och Sumpner berättar om att skolor under senare tid utvecklat bilden av rasten till att ha ett mer elevcentrerat perspektiv och lärt sig mer om vad rasten betyder för eleven, men att det fortfarande förekommer en negativ attityd. En vanligt förekommande åsikt är att man bör minska mängden rast för att på så vis minska mängden konflikter.

(Blatchford och Sumpner, 1998).

Teoretisk bakgrund

För denna studie kommer empirin inte analyseras utifrån något specifikt teoretiskt ramverk men däremot används teoretiska begrepp grundade i teoretiska ramverk som använts i den tidigare forskning som inkluderas i studien.

A place for children / A children's place

Larssons forskning grundar sig i Philippe Ariés teori om platser för barn (1962, se Larsson, 2013). Ariés talade om platsers olika dimensioner och att många platser inte anses vara lämpade för barn. Barn utesluts och förväntas inte agera självständigt i hur platser används. Publika utrymmen som gator och torg är inte till för barn, utan platser för barn anses vara skyddade utrymmen för lek och utbildning. Ariés poängterar således att skolgården är en sådan plats. Begreppen *A Place for Children* och *a Children's Place* myntades av Kim Rasmussen (2004, se Larsson, 2013) och grundar sig i Ariés rumsliga teori. Begreppen särskiljer de utrymmen Ariés menar är för barn, till utrymmen för barn och utrymmen av barn. Rasmussen menar då på att det inte bara finns platser för vuxna och för barn utan att även platser för barn kan bestämmas av vuxna.

Betydelsen av rum

Rönnlund baserar sin forskning på Henri Lefebvres teori om produktionen av sociala rum (1991, se Rönnlund, 2015). Lefebvres teori består av idén om att fysiska utrymmen består av såväl fysiska aspekter som av mentala. Ett fysisk utrymme består enligt teorin av en allmän uppfattning om utrymmet, den tänkta funktionen hos ett utrymme och det faktiskt levda utrymmet, som uppfattas olika beroende på vem som utnyttjar utrymmet. Lefebvre menar att de tre uppfattningarna av utrymmen inte ordnas i någon hierarki utan snarare belyser uppfattningen av utrymmen ur både ett strukturellt- och ett aktörsperspektiv. Rönnlunds använder teorin i sin forskning när hon låter elever beskriva det som är tänkt vara ett utrymme för barn, alltså skolgården, och att deras beskrivningar visar dimensioner som ej är självklara för utomstående.

Skolan som en total miljö

Bliding, Holm och Hägglunds kartläggning om hur elever uppfattar sin skolmiljö grundar sig i teorin om att skolan inte enbart utgörs av rum utan är en total miljö som innefattar och påverkas av platser, tider, människor, aktiviteter, historia och kultur. Kartläggningen teoretiska perspektiv grundar sig i flera sociologiska och psykologiska teorier om barndom (Bronfenbrenner, 1979; Cole, 1995; Corsaro 1997; James, Jenks och Prout, 1998; Winegar och Valsiner, 1992; Vygotsky 1986, se Bliding, Holm, Hägglund, 2003).

De teoretiska perspektiven talar gemensamt om utrymmens komplexitet och att platser kan uppfattas olika av olika aktörer. Detta konstaterande har använts som stöd till hur studiens frågeställning formulerats och hur enkäten utformats.

Metod

Här presenteras och beskrivs vald metod och vilka etiska aspekter som tagits hänsyn till. Vidare presenteras den pilotstudie som föranledde denna studie, och hur den påverkat utformningen av den senare studien.

Val av metod

Den metod som varit verktyg för denna studie är kvantitativ surveyundersökning. Valet av kvantitativ metod framför kvalitativ baseras på syftet med frågeställningen, att om inte samtliga elevers individuella uppfattningar, så så många som omständigheterna tillåter ska finnas representerat i resultatet. Kvantitativ metod valdes på grund av dess generaliserbarhet jämfört med kvalitativa intervjuer. Målet är således att alla elever, eller så många elever som möjligt på skolan som samtycker ska delta i undersökningen. Metoden stärker jämförbarheten mellan respondenternas olika svar, då metoden hjälper oss identifiera om än små, så skillnader mellan respondenternas uppfattning av trygghet (Bryman, 2016). Respondenternas svar ska sedan genom analys av resultatet kunna sammanställas till en överblickbar bild av var och hur elever upplever trygghet och otrygghet på sin skolgård. Att samtliga elevers trygghetskänsla ska försäkras och utvärderas motiveras både i skollagen och läroplanen (SFS 2019:410, 5 kap 3§), (Skolverket, 2018, s.9). För att ytterligare kunna öka jämförbarheten har enkäten konstruerades med slutna frågor, alltså med färdiga svarsalternativ och inte respondenternas egna formuleringar. Svar på öppna frågor är svårare att sortera men förekommer vid två tillfällen i enkäten. Detta för att låta respondenterna använda sina egna ord och på så vis bli mindre begränsade. Det ger även respondenterna frihet att visa egna reaktioner på frågorna som ställs och kan på så vis styra forskningen till en mer elevcentrerad analys genom att deras svar stöttar utformningen av studiens teman. Samtliga respondenter har fått svara på en enkät som ser likadan ut¹, vilket stärker validiteten. (Bryman, 2016).

Denna kvantitativa metod blir alltså verktyget för att mäta detta och verktyget syftar till att kunna användas opåverkat under fler än en omständighet. Då studien inte i detalj undersöker vad otryggheten hos elever beror på, finns en tanke om att de undersökta skolorna ska kunna ta del av sina resultat efter studiens slut för att använda som underlag för sitt arbete i att öka trivseln för sina elever.

Urval

Totalt har 56 elever från en större stad i västsverige besvarat enkäten. Eleverna är valda från tre skolor från olika socioekonomiska områden, områden definierade från kommunens jämlikhetsrapport, om skillnader i livsvillkor i kommunen (Göteborgs Stad, 2017). Den socioekonomiska aspekten analyseras alltså på makronivå, då skolorna är valda baserade på stadsdelarnas sammanställda socioekonomiska tillhörighet och inte på individnivå. Att skolorna valdes från tre olika socioekonomiska områden gjordes för att koppla denna studie till Skolinspektionens forskning om att trygghetskänslan påverkas av vårdnadshavarnas utbildningsnivå och huruvida de är utlandsfödda eller ej. De valda skolorna är även spridda geografiskt i staden för att få så olika skolor som möjligt. En skola med hög socioekonomisk

¹ Enkäten, se bilaga 1.

status och hög andel vårdnadshavare med svenska som modersmål. En med lägre socioekonomisk status och låg andel vårdnadshavare med svenska som modersmål. Den tredje skolan placeras i det socioekonomiska mellanskiktet, och har en jämn fördelning mellan andelen vårdnadshavare med svenska som modersmål och de som har ett annat modersmål.

Alla 56 eleverna har själva lämnat sitt godkännande om att delta i enkätundersökningen, och deras vårdnadshavare har signerat en anhållan om tillstånd för deltagande elev. Eftersom studien strävar efter ett så representativt resultat som möjligt har samtliga som lämnat sitt godkännande inkluderats i enkäten. Detta gör det delvis till ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2016).

Beskrivning av skola och elevgrupp:

- Skola A: Hög andel vårdnadshavare med svenska som modersmål. Stadsdel med hög socioekonomisk status. Totalt 23 deltagande elever. 13 pojkar, 10 flickor. Åk 6.
- Skola B: Jämn fördelning av vårdnadshavare med svenska som modersmål eller annat språk. Stadsdel med medelhög socioekonomisk status. Totalt 16 deltagande elever. 7 pojkar, 9 flickor. Åk 5.
- Skola C: Låg andel vårdnadshavare med svenska som modersmål. Stadsdel med socioekonomisk utsatthet. Totalt 17 deltagande elever. 5 pojkar, 12 flickor. Åk 4.

Att det förekommer tre olika årskurser i studien kommer inte att analyseras vidare då skolornas olikheter kan visa felaktiga samband eller olikheter genom att jämföra årskurserna. Att det är betydligt fler respondenter från skola A beror med stor sannolikhet på att jag har genomfört delar av min praktik där och på så vis har en relation med deras mentor. Alla jämförelser mellan skolorna görs i procent för att inte skillnaden i antal respondenter från skolorna ska påverka analysen.

Etiska ställningstaganden

De etiska ställningstaganden som gjorts inför och under arbetet baseras på Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 2002).

Samtliga deltagare har inför sitt godkännande blivit informerade om syftet med studien och hur undersökningen kommer gå till i praktiken. I samband med detta fick eleverna även möjlighet att ställa frågor. Deltagarna har även fått information om att studien är helt och hållet frivillig, och att deltagandet kan avbrytas ända fram till studiens slut. Det innebar exempelvis att respondenterna kunde välja att inte svara på vissa frågor. Vidare har det informerats om att all insamlad data behandlas med sekretess, så inga deltagare eller skolor nämns vid namn. Däremot används uppgifter om kön och ålder men detta med samtycke. Inför undersökningen har vårdnadshavare tagit del av samma information som givits till respondenterna. Vårdnadshavares samtycke har samlats in skriftligt och respondenternas samtycke muntligt. Med denna informationen var det ingen av de deltagande som valde att avbryta.

Undersökningen är ämnad att besvaras enskilt, enbart efter respondentens egna uppfattningar och inte delas med de andra respondenterna. Frågorna kan därav uppfattas som personliga och därför har det ytterligare poängterats att de frågor som rör elevens integritet ställs med syfte att värna om elevernas trygghetskänslor på skolgården.

Genomförande

Syftet med studien presenterades redan i utskicket för anhållan om tillstånd för att väcka elevernas intresse och för att få dem att börja reflektera kring ämnet. Anhållan om tillstånd skickades ut till klassens mentorer cirka fyra veckor innan besöket planerades för att ge så många som möjligt chans att lämna in sitt samtycke. Mentorerna delade ut tillståndsblanketten till sina elever. Mentorerna beskriver eleverna som villiga att delta och att de ser det som en ärorik uppgift att bli utvald till. Dock minskas mängden kvalificerade respondenter av att tillståndsblanketten lätt glöms av eller tappas bort.

Vid besöket presenterades återigen forskningens syfte och hur undersökningen kom att gå till. Återigen fick eleverna möjlighet att ställa frågor om undersökningen. Eleverna fick information om att enkätskrivningen inte var tidsbegränsad, att det inte går att svara rätt eller fel och att den skrivs individuellt.

Utformning

Enkätens frågor är byggda på det tidigare forskning sett kan påverka elevers trygghetskänsla och deras förhållande till skolgården. Enkäten inleds med att eleverna får definiera sin skolgårds utrymmen. Detta baseras på Rönnlunds forskning (2015) om hur ett synliggörande av hur eleverna beskriver sin skolgård och hur de använder den, kan visa hur den bilden skiljer sig från skolpersonalens. Att synliggöra den bilden är relevant för denna studie då elevernas och skolpersonalens bild av skolgården kan skilja sig åt, och ökad kunskap om elevernas bild hos skolpersonalen kan vara ett stöd i förbättringsarbete för skolgården. För varje skola anpassades således enkäten med en satellitbild över skolområdet. Satellitbilden är sedan indelad i olika färgade rutor för att förenkla tematiseringen. Eleverna fick döpa och beskriva varje ruta, och dessa rutor låg senare till grund för kommande frågor i enkäten.

Nästa avsnitt i enkäten återkopplar till indelningen av skolområdet. Slutna frågor där eleverna besvarar frågor om var de kan känna rädsla, var de känner trygghet, och var eleverna är mest och minst. Samt frågor om rastvakter och om de ökar tryggheten. En fråga formuleras även så att eleverna ska försöka tänka sig in i varför andra kan känna sig oroliga för att gå ut på rast. Frågan formulerades på det viset för att frågan om hur de själva eventuellt resonerar kan upplevas som känslig och att det kan vara lättare att sätta ord på andras känslor än sina egna. Frågorna kopplas till Rönnlund som har påvisat att elever tenderar känna större trygghet i områden nära skolbyggnaden, och att områden som elever inte beskriver sig ha särskild anknytning till kan definieras som så kallade mellanrum. Frågorna om ifall elever associerar kränkningar eller fysiska skador med särskilda områden är ett försök att fylla den forskningsbrist om skolgården. Forskning visar att kränkningar är vanligast på skolgården av skolans alla miljöer (Bliding, Holm, Hägglund, 2003), men att kränkningar oftast sker i en social kontext (Wrethander, 2015). Frågan syftar till att försöka upptäcka om det ändå finns faktorer som ytterligare ökar kränkningar i vissa typer av områden. Frågorna om rastvakter baseras på skolans eget arbete, med interna trivselenkäter som utvärderar sitt rastvaktsarbete.

Frågorna kan visa huruvida rastvakterna påverkar tryggheten positivt och om det saknas rastvakter i de områden som beskrivs som otrygga.

Nästföljande avsnitt i enkäten är fortsatt slutna frågor där eleverna uppmanas svara på om de blivit ledsna, skadade, och om vissa bestämmer mer över vissa platser och hur många personer man kan känna sig rädd för. Detta undersöker respondenternas attityder till sin skolgård och kopplas till Rönnlunds forskning om huruvida det finns hierarkier som bestämmer vilka som har mer rätt till vissa områden. Frågorna om ifall man kan känna rädsla för andra elever eller för skolpersonal baseras på Skolinspektionens forskning som visar att en lägre grad av trygghet upplevs på skolor med högre andel elever som kan känna den rädslan. Vidare på Skolinspektionens forskning visar undersökningen av de olika skolorna hur socioekonomisk status påverkar trygghetskänslan (Skolinspektionen, 2018).

Enkäten avslutas med två öppna frågor om hur de tror att andra resonerar som inte vill gå ut på rast och om de upplever att skolan agerar om det förekommer otrygghet på skolgården. Den första frågan syftar till att ge eleverna utrymme att använda egna ord för hur de upplever sin skolgård, och för att ge utrymme till känsligare information, som eventuellt kommer fram lättare om man kan resonera fritt och inte behöva beskriva sin egen situation. Frågan syftar även till att avläsa ifall eleverna har en positiv bild av sin skolgård, då en stimulerande skolgård minskar mängden kränkningar (Rönnlund, 2015), (Larsson, 2013). Den andra frågan syftar till att avläsa om eleverna upplever att skolan har ett aktivt värdegrundsarbete, som i enlighet med Skolinspektionens studie höjer den allmänna trygghetskänslan. Det förekommer även så kallade kontrollfrågor i enkäten, för att lättare upptäcka om respondenterna drabbats av enkättrötthet eller spontanitet i sina svar. Till exempel frågan om var det finns flest och minst antal rastvakter [Fråga 9 och 10], där respondenterna förväntas svara olika, gör att sådant kan upptäckas.

Validitet och reliabilitet

Den tidigare forskning som bistår denna studies utformning baseras alla på olika teorier och använder spridda analysverktyg. Det är därför en kritisk aspekt att syftet med detta arbetet behöver bli tydligt och att sambanden mellan den tidigare forskningen och denna studien framgår. Reliabiliteten i studien stärks av att utformningen baseras på tidigare forskning. Syftet med denna studien är att undersöka hur elevers trygghetskänsla påverkas på skolgården och att enkätens frågor ger svar på det som studien syftar att undersöka stärker också reliabiliteten. Ett större antal respondenter hade stärkt studiens validitet då resultatet hade varit mer representativt (Bryman, 2016).

Pilotstudie

Inför denna studie genomfördes en pilotstudie för att testa om den valda metoden var lämplig för ändamålet och för att se hur respondenterna reagerade på frågorna. En testgrupp på tio respondenter från en enskild skola svarade på frågorna. Respondenterna visade stort intresse för studiens frågor och de visade inga svårigheter i att förstå studiens syfte. De ändringar som gjordes efter utvärdering av pilotstudien var att utöka enkätens omfång för att specificera vad som undersöks, och för att respondenterna inte visade tecken på enkättrötthet. Även enkätens frågor har till viss del omformulerats för att i större grad kopplas till tidigare forskning, som att till exempel inkludera fler skolor för jämförelser baserat socioekonomisk status.

Resultat

Resultatet redovisas i tre avsnitt, ett avsnitt för respektive frågeställning. Resultatet redovisas med hjälp av figurer och jämförelser mellan de tre skolorna. Delar av resultatet presenteras i procent för att ge en överblickbarhet och för att enklare kunna jämföra skolorna, som har olika antal deltagande elever i studien.

Den sociogeografiska kartan

En sociogeografisk karta visar hur definitionen av en plats görs av den som upplever den (Rönnlund, 2015). För att kunna utläsa vad enkätens kommande delar berättar presenteras här de tematiserbara och ibland ensamt förekommande beskrivningar av respondenternas skolgård. Bilden nedan visar ett exempel på hur den bild som enkäten innehöll såg ut, med förbestämda indelningar i färgade rutor. Enkäten anpassades till varje skola med en satellitbild över deras egen skolgård, där bilden delades in i en rosa, grön, gul och blå ruta. Viktigt att notera är att färgerna inte är tematiserade utan representerar olika typer av områden för varje skola.

Figur 1. Exempel på bild över skolgård som inkluderats i enkäten.

För att garantera anonymitetskravet (Vetenskapsrådet, 2012) är satellitbilden fingerad och visar inte en skolgård som funnits med i studien.

Bland respondenternas svar förekom olika beskrivningar av ett och samma område, men flera använde samma benämningar och benämningar som liknade varandra. I enlighet med Rönnlunds beskrivning en sociogeografisk karta (2015) visade elevernas svar att områdena på skolgården har olika betydelser för olika individer, och att benämningarna inte är självklara för utomstående. Vissa elever definierade områdena utifrån olika landmärken, medan andra definierade områdena efter vad de brukar sysselsätta sig med där. Det förekom även beskrivningar där eleverna definierade områdena utifrån vad som omger området, eller var i förhållande till skolans lokaler områdena ligger. De olika typerna av beskrivningar framkommer senare i enkäten kunna kopplas samman med hur ofta eleverna väljer att befinna sig på området och hur väl de trivs där. De elever som beskrev området med aktiviteter tenderade att svara att de ofta valde att spendera rasten i det området, medan till exempel den eleven som beskrev området som *tråkiga stället*, eller geografisk placering sällan var på området under rasten. Möjligen uppstår detta samband för att de elever som väljer området

har lättare att beskriva vad området används till för att de har en anknytning till det. Medan de elever som inte väljer området i större utsträckning associerar området till dess utseende och geografiska placering.

Skola A

De beskrivningar som förekom av den rosa rutan vid flera tillfällen var *V-gungan*, *blå huset*, *gummit och gympan*. De beskrivningar som förekom vid ett tillfälle var *gummistället*, *köra prick* och *idrotten*. Den gröna rutan beskrevs vid flera tillfällen med benämningarna *vid bamba*, *gungorna*, *stenarna* och *skeppet*. *Bebisskeppet*, *sanden* och *flaggstången* var benämningar som förekom vid ett tillfälle. I benämningen *bebisskeppet* kan man ana en ton som indikerar att den klätterställning som åsyftas associerar eleven vara till för yngre elever, medan en mer neutral beskrivning, *skeppet*, visar att den eleven å andra sidan inte tillskriver klätterställningen till enbart yngre åldrar. Den gula rutan beskrevs vid flera tillfällen med benämningarna *bakom stora [skolan namn]*, och *kingplanen*. Enstaka beskrivningar *löd hoppa hage*, *cykelställen* och *tråkiga stället*. Den blå rutan var den som beskrevs mest enhälligt, där majoriteten beskrev området med *fotbollsplanen*. Enstaka beskrivningar *löd sportområdet* och *kompisgungan*. Den inhägnade konstgräsplanen upptar större delen av området och det är även det eleverna främst upplevde vara utmärkande området. Denna ruta har ingen gräns mot någon skolbyggnad utan ligger i utkanten av skolgården.

Skola B

På skola B utgör den rosa rutan *fotbollsplanen*, och beskrevs av samtliga elever med den benämningen. Till skillnad från skola A är fotbollsplanen inte ett vanligt val för eleverna. Den gröna rutan beskrevs av majoriteten med olika former av *king*; *kingplan* och *king-outen*. En elev beskrev områden med benämningen *NO-salen*. Även här syns samband mellan de elever som beskriver området med aktiviteten *king*, och att de ofta befinner sig i rutan. Medan den elev som beskrev området med *NO-salen* beskrev att den sällan valde det området. Det gula området benämndes med varierande beskrivningar. *Bamba*, *bambagången*, *ingången* och *bibblan*. En elev använde beskrivningen *basket*. Värderingen i de orden kan tolkas som att området ses som en passage, då området till exempel leder till biblioteket och skolmatsalen. Tolkningen om att områden vars beskrivning kopplas till en aktivitet stämmer även in här, då få elever väljer det gula området. Den blå rutan beskrevs utifrån den öppna ytan som utgör området. *Lerplanen*, *jordplanen* och *springområdet* var förekommande beskrivningar för den blå rutan. Då inga elever uppgav att de valde det området kan det läggas in en värdering i att planen beskrivs som lerig och jordig, och att eleverna således har en negativ syn på området.

Skola C

Skola C uppvisar en mindre spridning på skolgården jämfört med de två andra skolorna. Nära hälften av respondenterna, varav en majoritet av dem var pojkar, uppgav för det rosa området, att *vi får inte vara där*. Flera flickor beskrev området med *gården* eller *fritids*. Pojkarna tenderade att främst associera området med att det inte är en tillåten plats, medan flickorna mer beskrev utseende och vilken skolbyggnad som kopplades dit. Inte heller det gröna området har valts av några av respondenterna och beskrivningarna liknar de som gavs till det rosa området. *Vi får inte vara där*, *gröna stället* och *dagis*. I likhet med skola A valde framförallt pojkar det gula området som upptas av en fotbollsplan, och även flickorna beskrev området som *fotbollsplan*. Det blå området beskrevs med orden *lekstället*, *skolgården*,

springplatsen och blå huset. Benämningen blå huset och skolgården var pojkarnas beskrivning, så lekstället och springplatsen som beskriver aktiviteter är benämningar från flickorna.

Överblick över skolgårdarnas benämningar:

Skola A

Rosa: V-gungan, gummit

Grön: Skeppet, stenarna

Gul: Kingplan, bamba

Blå: fotbollsplan

Skola B

Rosa: fotbollsplan

Grön: King

Gul: Bamba

Blå: Lerplanen

Skola C

Rosa: Vi får inte vara där

Grön: Vi får inte vara där

Gul: Fotbollsplan

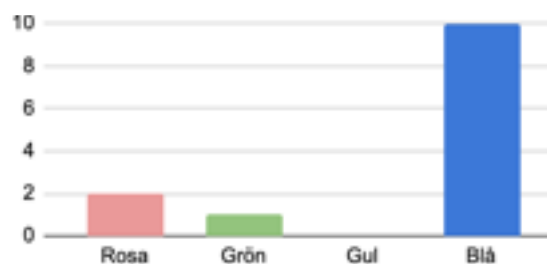
Blå: Springplatsen

I den sociogeografiska kartan framträder ett samband mellan hur områdena beskrivs och om det är ett område man väljer. De områden som eleverna definierar med en beskrivning av en aktivitet eller ett namn på en aktivitet är också det område eleverna oftast väljer när de har rast. Slutledningen blir att eleverna väljer det område som stimulerar dem, där de sysselsätter sig med aktiviteter. Det går också att utläsa trender som att till exempel king är populärt bland elever, och att det är en lagsport där många deltar. Även fotbollsplanen är en återkommande samlingsplats, som dock skola C avviker från.

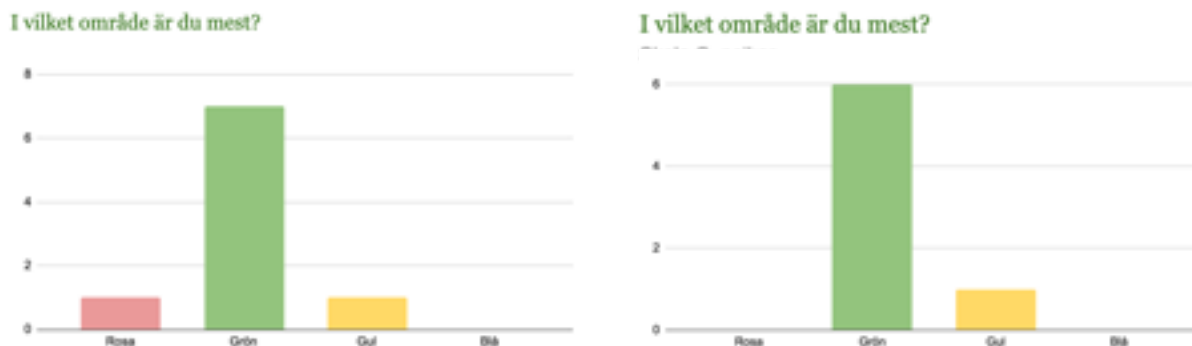
I vilket område är du mest?

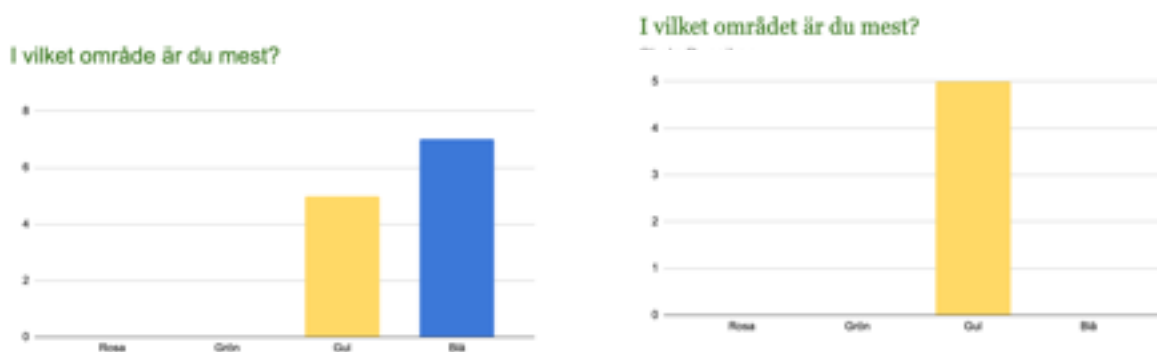
I vilket område är du mest?

Figur 2. Diagram över var eleverna i skola A oftast väljer att spendera sin rast. Vertikal axel visar antal elever och horisontell axel visar färg på ruta.

Figur 3. Diagram över var eleverna i skola B oftast väljer att spendera sin rast. Vertikal axel visar antal elever och horisontell axel visar färg på ruta.

Figur 4. Diagram över var eleverna i skola C oftast väljer att spendera sin rast. Vertikal axel visar antal elever och horisontell axel visar färg på ruta.

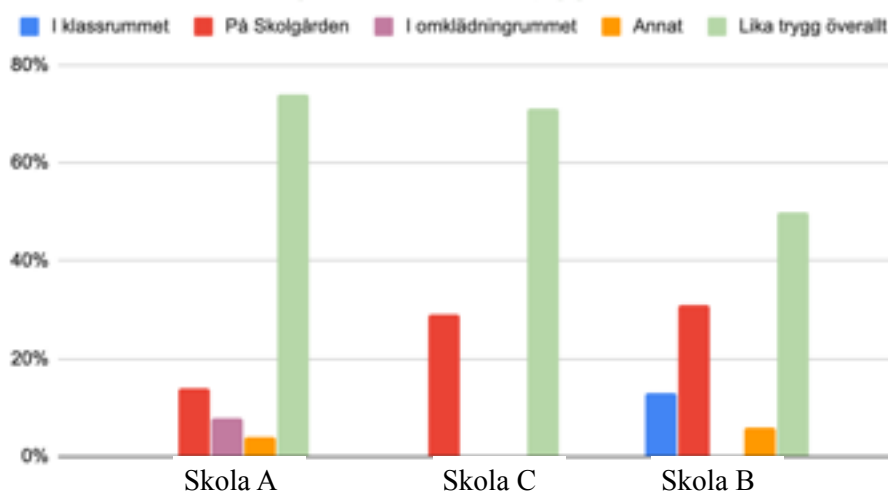
Ur diagrammen framträder en proportionsvis könssegregerad skolgård. Pojkarna dominerar fotbollsplan/sportområdet (blå ruta, skola A), medan flickorna dominerar V-gungan/gummistället (rosa ruta, skola A). Flickorna tenderar att sprida sig mer än pojkarna, då till exempel inga pojkar valde den gula rutan. För skola B sprider sig även där flickorna något mer än pojkarna, men jämfört med skola A är det enbart två områden som enligt eleverna är tillgänglig för dem. Också för skola C uppvisar flickorna en något bredare spridning.

Var eleverna var mest är också där de kände sig mest trygga men även på frågan om var de känner sig minst trygga uppgav de inte sällan samma plats som där de var mest och kände sig trygga. Det stämmer överens med Wrethanders forskning om att en plats kan vara både trygg och otrygg och att otrygghet mer kopplas till sociala situationer som beror på konflikter och utanförskap. Det område på samtliga skolor som dock utmärker sig med elever som kände sig otrygga var fotbollsplanen (och i skola B:s fall, kingplanen).

Vad definierar trygga områden?

Skolverkets undersökning från 2003 visar att minst 80% av de kränkningar som sker på skolans område sker utanför klassrummet. Antar man att otrygghet kan relateras till kränkningar, visar denna studien att utöver de respondenter som kände sig lika trygga överallt, dominerade skolgården som en otrygg plats på samtliga skolor. Återigen stämmer denna studie också överens med Skolinspektionens resultat om att majoriteten alltså känner trygghet.

Var känner du dig som minst trygg?

Figur 5. Diagram över var elever känner sig som minst trygga

Diagrammet redovisas i procent för att kunna jämföra de tre skolorna eftersom antalet respondenter skiljer sig åt. De elever som uppgav *annat*, har svarat musiksalen och busshållplatsen.

På frågan om var eleverna känner sig som mest trygga var klassrummet det dominerande svaret för alla tre skolor, förutom den andel som uppgav att de känner sig lika trygga överallt. Den andel som uppgav att de känner sig lika trygga överallt är snarlik med den andel som uppgav samma svar på frågan om var de känner sig minst trygga. Fördelningen mellan flickor och pojkar var förhållandevis jämn.

Respondenterna fick i en öppen fråga beskriva vad de tyckte om att ha rast. Fördelningen mellan dem som beskrev rasten i positiva ordalag skiljer sig mellan skolorna. Skola A och C visade en jämn fördelning mellan de som såg positivt på rasten och de som såg negativt. Skola C har enbart respondenter som använde positiva ordalag. Studien antar inte att de negativa ordalagen nödvändigtvis gör att respondenterna förknippar skolgården med otrygghet, men det visar att eleverna inte är nöjda. Ur respondenternas svar kunde följande teman tas fram:

Skola A: *Vila, ha kul | vill vara inomhus, nej, finns inget att göra*

Skola B: *Slippa jobba, ha kul | nej, finns inget att göra, nej man kan bli utsatt för kränkningar*

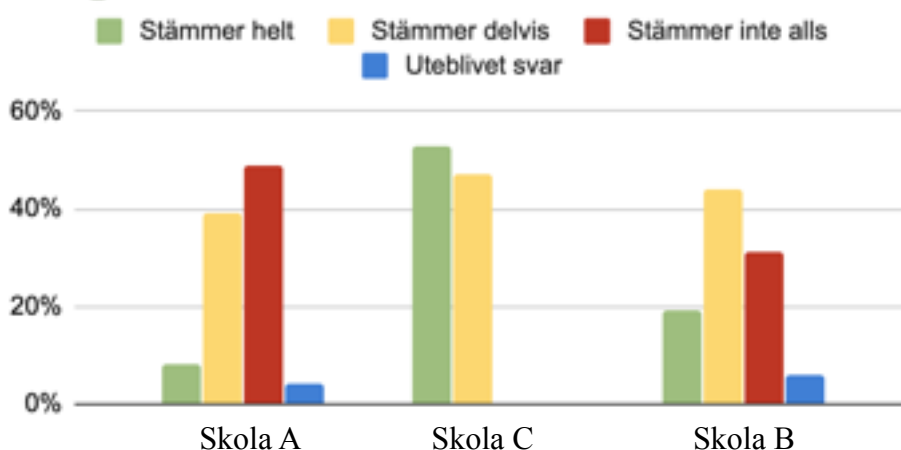
Skola C: *Få frisk luft, ha kul*

Att andelen som beskrev rasten med negativa ordalag är större än den som uppgav att de känner sig lika trygga överallt tolkas i denna studien som att skolgården är värd att undersöka utifrån fler teman än trygghet. Frågan svarar även på vad eleverna får ut av sin rast, och vad de önskar förbättra med den.

Att eleverna kände sig som mest trygga i de områden där de var mest gör att denna studie motsäger Rönnlunds studie som visade att elever kände sig som mest trygga i områden som ligger i anslutning till skolgården. De områden som skola A uppgav var vanligast att bli ledsen i, och områden de sällan väljer var de områdena som ligger i anslutning till skolbyggnaden. Skola B visade dock vid första anblick stämma med Rönnlunds resultat, då den gröna rutan där en majoritet av elever valde att spendera sin rast och där de kände sig trygga, är det område som ligger närmast skolbyggnaden. Skola C valde områden i anslutning till skolbyggnaden men som de motiverade när de definierade sin skolgård, var andra områden enligt deras mening, inte till för dem. En alternativ förklaring till Skola B:s svar, att området närmast skolbyggnaden upplevdes som det mest trygga, kan dock vara att king-rutan ligger placerad där och studien har sedan tidigare visat att många av eleverna på skola B spelar king.

Även om respondenterna i regel uppgav att man känner sig som mest trygg i de områden där man är som mest, var det även inte sällan där som eleverna uppgav att de blivit ledsna. Det visar sig alltså att eleverna inte väljer bort ett område för att de kan bli ledsna där, utan konflikter och relationsarbete är ett naturligt inslag i barnens vardag, precis som Wrethander menar (2015) och Rönnlund om att en plats kan vara både trygg och otrygg (2015).

Rastvakter gör att jag känner mig mer trygg på skolgården

Figur 6. Diagram över huruvida rastvakter ökar tryggheten på skolgården.

Staplarna visar procentuell andel av elever från respektive skola för att kunna jämföra de olika skolorna.

Skola C var de som uppgav att de kände sig mest trygga av sina rastvakter, och skola A minst trygga av sina rastvakter. Senare i enkäten svarade eleverna på hur många personer som arbetar inom skolan de kan känna sig rädda för. Hade skola A utmärkt sig på den frågan hade resultatet på figur 6 kunnat tolkas som att rastvakterna är direkt otrygga, men så var alltså inte fallet.

Eleverna fick även svara på var de upplevde att rastvakterna var, och i regel sammanföll det inte med var eleverna kände sig som mest trygga. Flertalet elever skrev på eget initiativ i marginalen på enkäten, kommentarer som "dom är där kaffet är", "dom står i en klunga och pratar med varandra" och "dom gör aldrig något". Detta vittnar om att eleverna upplever att rastvakterna har dålig insyn i hur eleverna upplever sitt behov av dem. Elevernas svar på av vilken anledning de eventuellt undviker vissa områden, uppgav majoriteten att det är på grund av att det inte finns något att göra där.

Sammanfattningsvis syns stimulans som en faktor som skapar trygghet. Är fler delar av skolgården stimulerande skulle möjligtvis färre platser beskrivas som otrygga. Larssons forskning från 2013 bekräftar detta med att stimulerade elever kränker varandra i lägre utsträckning. Studien visar också att rastvaktsverksamheten som är en verksamhet vars syfte är att öka tryggheten för eleverna, inte uppfyller sitt syfte för flera av eleverna. Konflikter och kränkningar är inte nödvändigtvis kopplade till särskilda platser men lagsporter såsom fotboll och king verkar vara källor till konflikt. Konflikter gör inte att elever väljer bort områden, men de upplever alltså inte heller att de får stöd i konflikterna av rastvakterna. Rønnlunds forskning (2015) visar att äldre och yngre elever väljer olika delar av skolgården. I denna studie fick respondenterna frågan om de upplever att äldre elever bestämmer mer över vissa platser. Inga elever på någon av skolorna uppgav att det påståendet stämmer helt. En majoritet av respondenterna svarade stämmer inte alls, och av den dryga tredjedel som uppgav att det delvis stämmer, beskrev eleverna att på samtliga skolor var fotbollsplan som extra typisk för en sådan plats. Större andel pojkar än flickor uppgav att äldre elever delvis bestämmer mer över vissa områden. Att en större del av pojkarna än flickorna uppvisade att äldre elever delvis bestämmer mer, torde kunna kopplas ihop med att fler pojkar än flickor spenderar sina raster på skolornas fotbollsplaner. Att skolgården delas av olika årskurser antas efter denna studie inte ses som ett problem av de deltagande respondenterna.

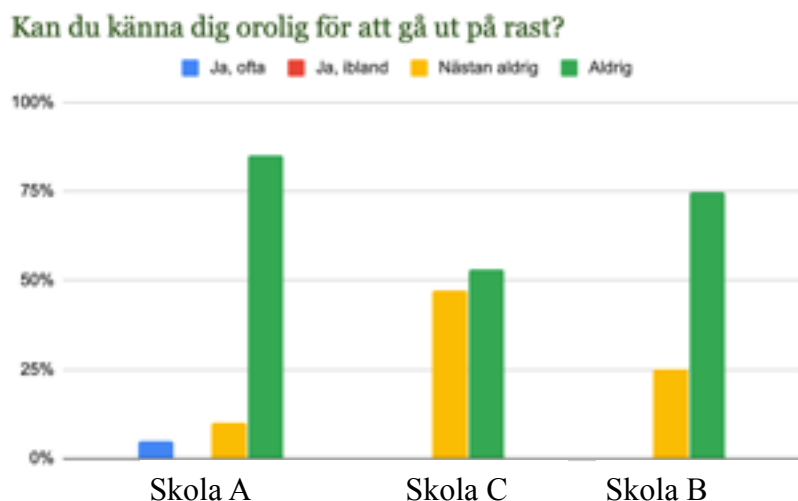
Vad definierar otrygga områden?

Respondenterna fick svara på en öppen fråga om varför de tror att vissa elever inte vill gå ut på rast. Svaren var blandade men berörde samtliga följande teman:

- Orkar inte
- Dåligt väder
- Oroliga för kränkningar
- Oroliga för uteslutning.

Däremot på frågan om varför de själva kan känna sig oroliga för att gå ut på rast var svaret "att inte ha något att göra" i majoritet för samtliga skolor, även om de tidigare svaren också förekom. Att svaren skiljer sig åt kan visa att eleverna inte vill uppge den typen av utlämnande information om sig själva, som att uttrycka utsatthet kan vara. Men svaret kan

också visa på att eleverna är medvetna om att det finns flera elever som känner sig otrygga av dessa anledningar.

Figur 7. Diagram över huruvida eleverna kan känna sig oroliga för att gå ut på rast. Horisontell axel visar de olika skolornas svar och vertikal axel visar skolornas olika svar i procent för att kunna jämföra deras svar.

På frågan om vad det är eleverna kan känna oro inför när de ska ut på skolgården visade en högre andel elever som uppgav att känner av oro inför rasten, än på frågan om hur ofta de känner sig oroliga inför en rast. Möjligtvis är det enklare att svara när frågan konkretiseras och att respondenterna kan relatera till svarsalternativen. Skola A hade störst andel elever som var oroliga för att bli uteslutna eller kränkta. Även oro för regn och mördare förekom bland svaren. Skola B hade minst andel oroliga elever men för de som uppgav att de kan känna oro, var det för att bli uteslutna eller kränkta. Skola C visade elever där ingen uppgav att de kunde känna sig oroliga för uteslutning eller kränkningar, men uppgav att vädret är ett orosmoment

Skola A

Respondenterna från skola A går samtliga i årskurs 6 som är den äldsta åldersgruppen på skolan. 30% av flickorna uppgav att det delvis stämmer att äldre elever bestämmer över vissa områden, medan 50% av pojkarna uppgav det delvis stämmer.

Skola B

Respondenterna på skola B går i årskurs 5 och har en årskurs över sig på samma skola. 55% av flickorna har svarat att påståendet delvis stämmer, och av pojkarna svarade 71% att påståendet delvis stämmer.

Skola C

Respondenterna på skola C går i årskurs 4 och delar skolgård med två äldre årskurser. De områden som förekom bland de som svarat delvis, har samtliga svarat fotbollsplanen, i likhet med svaren från skola A. 16% av flickorna uppgav att påstående delvis stämmer, och 40% av pojkarna.

På skola A är fördelningen mellan svaren mer jämn, en förklaring till det kan vara att de även uppvisade en större spridning över vilka områden på skolgården de valde under sina raster. Att siffrorna är höga jämfört med skola C, kan bero på att de identifierar sig som de äldre eleverna och att de är medvetna om sin position på så vis. I likhet med resonemangen för skola A, kan skola C:s siffror om äldre elevers makt kopplas ihop med att pojkarna enbart uppgav att de valde området med fotbollsplan under rasten, och att det kan förklara varför det är förhållandevis större skillnad mellan flickornas och pojkarnas procentsats. På skola B angav både en stor andel flickor och pojkar att de spenderade mycket tid i området där de spelar king. Möjligtvis kan det förklara att både en relativt stor andel av flickor och pojkar angav att det delvis stämmer att äldre elever bestämmer mer i vissa områden.

Vad gäller den könssegregering som kan förekomma på skolgården, som Rönnlund (2015) vittnar om i sin forskning, syns den även i denna studiens skolor, i figur 8, 9. Vad gäller huruvida respondenterna upplever att flickor eller pojkar bestämmer mer över vissa områden visade studien att pojkar tenderade att uppleva att flickor bestämmer och att flickor tenderade att uppleva att pojkar bestämmer. Dock visar studien att pojkarna upplevdes bestämma något mer än flickorna. Siffrorna visar på att en mindre andel ansåg att det stämmer helt att pojkarna bestämmer mer, men samtidigt en större andel som ansåg att det inte stämmer alls att flickor bestämmer mer. Pojkarna på skola B har även svarat likadant på frågorna om pojkar och flickors övertag, och om det beror på att de anser att båda könen bestämmer över vissa områden eller att de drabbats av enkättrötthet eller svarat spontant är svårt att bestämma.

Tabell 1.

Pojkar bestämmer mer över vissa områden på skolgården? Kolumnerna visar den procentuella andelen svar från flickor och pojkar på respektive skola. Raderna anger svarsalternativen. De fetmarkerade procentandelarna visar det svar med störst andel för det svarsalternativet.

Pojkar bestämmer mer över vissa områden på skolgården?	Skola A	Skola B	Skola C		Skola A	Skola B	Skola C
	Flickor	Flickor	Flickor		Pojkar	Pojkar	Pojkar
Ja, stämmer helt	7%	11 %	-		17%	-	-
Ja, stämmer delvis	36%	22%	42%		33%	14%	40%
Nej, stämmer inte alls	57%	67%	58%		50%	86%	46%
Uteblivet svar	-	-	-		-	-	14%

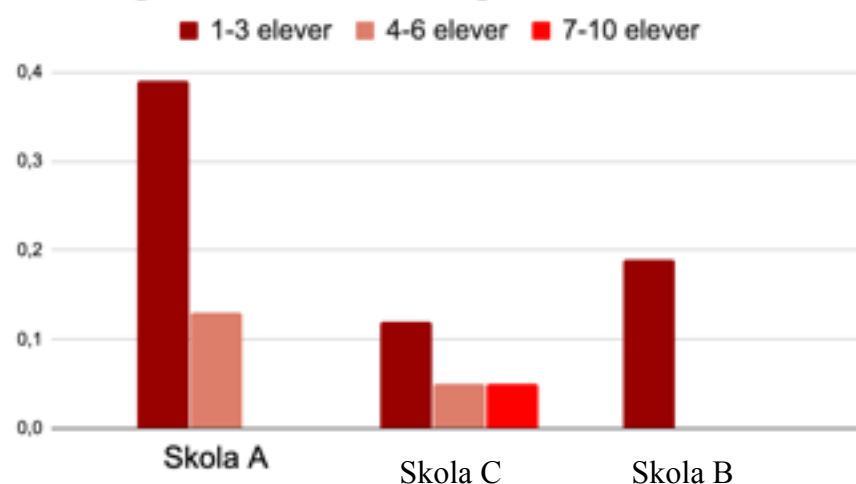
Tabell 2.

Flickor bestämmer mer över vissa områden på skolgården? Kolumnerna visar den procentuella andelen svar från flickor och pojkar på respektive skola. Raderna anger svarsalternativen. De fetmarkerade procentandelarna visar det svar med störst andel för det svarsalternativet.

Flickor bestämmer mer över vissa områden på skolgården?	Skola A	Skola B	Skola C		Skola A	Skola B	Skola C
	Flickor	Flickor	Flickor		Pojkar	Pojkar	Pojkar
Ja, stämmer helt	-	-	16%		-	-	20%
Ja, stämmer delvis	30%	22%	42%		30%	14%	60%
Nej, stämmer inte alls	70%	78%	42%		63%	72%	20%
Uteblivet svar	-	-	-		7%	14%	-

Fysiska skador på skolgården förekommer enligt samtliga skolor och respondenter, men det är inget som gör att man väljer bort ett område. Fotbollsplan och kingplan är ett område som utmärker sig vad gäller var respondenter svarade att skador sker, men som studien tidigare visat väljer eleverna inte bort området av den anledningen. En majoritet av eleverna på de tre skolorna uppgav att de någon gång skadat sig men de ville inte gärna förknippa skadan med ett särskilt område och de gav inte området en negativ beskrivning för den saken.

Hur många elever kan du känna dig rädd för?

Figur 10. Diagram över hur många elever respondenterna kan känna sig rädda för.

Horisontell axel visar skolornas olika svar och vertikal axel visar procentuella andelar från respektive skola.

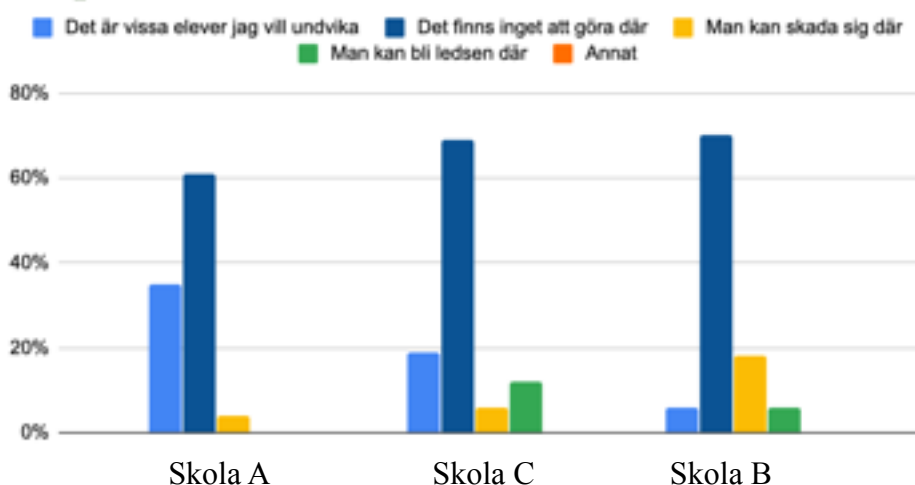
På frågan om eleverna kan känna sig rädda för skolpersonal är studiens resultat fördelat mellan skolorna på liknande sätt som ses på frågan hur många elever respondenterna kan känna sig rädda för. En respondent på skola C [lägre socioekonomisk status] uppgav dock att den kan känna rädsla för mer än 10 personer ur den personal som finns på skolan. Det svaret utmärker sig eftersom samtliga övriga respondenter på de tre skolorna endast uppgav 1-6 personer ur skolans personal.

Studien visar att det område på skola A där flest elever uppgav att flest blev ledsna var den blåa rutan, den område som beskrev med benämningen fotbollsplan. Respondenterna uppgav att den blåa rutan (fotbollsplan) hade minst antal rastvakter och att gröna rutan hade flest. Rastvakterna befann sig alltså inte där flest elever blir ledsna utan i störst utsträckning i gröna rutan, vars benämning var vid bamba, gungorna och skeppet. Den gröna rutan var en av de områden där eleverna uppgav att de befann sig som minst. Det var även skola A som hade flest respondenter som uppgav att rastvakter inte gör dem tryggare.

På skola B uppgav störst andel elever att elever kände sig ledsna i den rosa (kingplan) och gröna rutan (bamba, gången till bamba). Respondenterna uppgav att minst antal rastvakter i den blå (jordplan, springområdet) och gula rutan och att flest rastvakter var i den gröna rutan, ett område där både pojkar och flickor beskrev att de oftast var i. Skola B var den skolan som i förhållande till de andra skolorna hamnade i mitten i deras beskrivningar av hur trygga de känner sig av sina rastvakter.

Det område där respondenterna på skola C uppgav att flest elever kände sig ledsna var den blå rutan, ett område respondenterna benämnde med lekstället. Respondenterna uppgav att minst antal rastvakter befann sig i den gula rutan, vars beskrivning var fotbollsplan. Flest rastvakter var enligt eleverna i den blå rutan, springstället. På skola C var alltså rastvakterna där flest elever blev ledsna, och platsen valdes oftast av pojkar. Skola C var också den skola där störst andel elever beskrev att de kände sig trygga av sina rastvakter.

Om du undviker en plats på skolgården, vad beror det på?

Figur 11. Tabell över anledningar till varför respondenterna undviker platser. Horisontell axel visar skolornas olika svar och vertikal axel visar procentuella andelar från respektive skola.

Sammanfattningsvis visar figur 11 att den främsta anledningen till att elever undvek områden var för att det inte finns något att göra där. Följt av den näst vanligaste anledningen, att respondenterna ville undvika vissa elever. Den anledningen visar sig dock vara vanligare på skola A och minst vanlig på skola B.

Diskussion

Temana ställs här i relation till varandra för att presentera studiens huvudsakliga slutsatser. Studiens resultat jämförs med tidigare forsknings analyser både vad gäller likheter och olikheter. Vidare diskuteras studiens valda metod och reflektioner kring vad fortsatt forskning inom ämnet kan undersöka.

Resultatdiskussion

Precis som Skolinspektionens årliga skolenkät visar, är en majoritet av Sveriges elever, så även i denna studie, trygga. Men för att återigen följa Skolinspektionens slutsats, bör resultatets analys främst handla om de elever som uppgett att de inte känner trygghet. Elevernas inblick i att alla inte känner sig trygga på skolgården blir även tydligt när de svarar på frågan om varför vissa inte gillar att ha rast. På frågan svarar en majoritet att andra kan vara oroliga för kränkningar och uteslutning, men svarar inte i alls lika stor utsträckning att de själva känner sådan oro. En majoritet av respondenterna i denna studie känner sig alltså trygga, men vittnar om att det finns de som inte gör det.

Klassrummet framträder som den tryggaste platsen på skolan, och skolgården som den minst trygga. Att klassrummet är mest tryggt kan kopplas till Rönnlunds forskning om att områden nära skolbyggnaden är trygga platser, men att det i denna studien är själva delen av skolbyggnaden där elever spenderar mest tid, som är tryggast. Att skolgården framträder som den minst trygga platsen kopplas till Bliding, Holm och Hägglund vars kartläggning visade att flest kränkningar förekommer på skolgården (2003).

Sammanfattningsvis visade respondenterna i denna studie att flickor tenderar att sprida sig till fler områden på skolgården jämfört med pojkarna. När pojkarna beskrev sina rastaktiviteter förekom alltså en större enhetlighet än hos flickorna. På samtliga skolors fotbollsplaner (på skola B: kingplan), dominerade pojkarna. Fotbollsplan och Skola B:s kingplan är alltså områden med fler pojkar än flickor och det är även områden som vanligast beskrevs som en plats där personer blir ledsna och skadade, både av pojkar och flickor. Vidare visar studien att konflikter upplevs som en naturlig del av rasten, och det gör inte att man väljer bort vissa områden. Detta kopplas således till Wrethanders forskning (2015) om att konflikter är en naturlig del av elevers relationsarbete. Att en plats både kan upplevas som trygg och otrygg beroende på socialt sammanhang, kopplas till Rönnlunds forskning (2015) om att platser inte enbart representerar en uppfattning.

Vad gäller elevernas otrygghet visar studien att rastvakterna ges relativt litet förtroende av respondenterna, med undantag för hos skola C. På både Skola A och B svarade majoriteten att rastvakter inte gjorde dem helt trygga och det förekom även handskrivna kommentarer på enkäten om deras missnöje kring rastvakterna. Att en större andel av eleverna visar denna typ av missnöje visar på att skolan har bristande insyn i elevernas behov och det är värdefull information för skolpersonal som ska utvärdera sitt arbete.

Att eleverna undviker vissa platser förklaras främst med att det inte finns något att göra där eller att det finns vissa personer man vill undvika. Det är de stimulerande platserna som är trygga och det är de platserna där man är mest. Att platser uppfattas som ostimulerande och otrygga sammanlänkas med den forskning som visar att ostimulerade elever kränker varandra

i större utsträckning än stimulerade elever (Larsson, 2013). Att man vill undvika vissa personer visar även på att studien kan kopplas till forskningen om att otrygghet inte behöver förknippas med en plats utan med sociala kontexter (Wrethander, 2015). Rönnlund (2015) skriver om den könssegregerade skolgården och den framträder även i denna studie. Både pojkar och flickor uppgav att båda könen bestämmer över vissa delar på skolgården, men att pojkarna gjorde det i något större utsträckning.

Skolinspektionens forskning om trygghet på skolor (2015) visar ett samband mellan färre antal personer inom skolan man kan känna sig rädd för och en högre känsla av trygghet. Det visar sig också i Skolinspektionens undersökningar att högre socioekonomisk status ökar möjligheten för att känna trygghet. Men i denna studie var det mönstret inte uppenbart. Den procentuella jämförelsen mellan skolorna visade att Skola A [hög socioekonomisk status] var den skola som i störst utsträckning upplevde att man kunde vara rädd för 1-3 elever och 4-6 elever. Det mönster Skolinspektionen anger med socioekonomi och trygghet, följs i denna studie enbart för skola C [lägre socioekonomisk status] som var den enda skolan som uppgav att man kunde känna rädsla för så mycket som 7-10 elever. Vad gäller skillnaden mellan flickor och pojkar visar studien att svaren är jämnt fördelade mellan könen, med undantag för skola A, där det enbart är pojkar som uppgett att de kan känna rädsla för 4-6 elever.

Skola A var den skola som uppvisade mest spridning i vilka områden man valde att spendera sin rast i, dock spred sig flickorna något mer än pojkarna. Skolan var också den som uppvisade störst andel elever, både flickor och pojkar, som kände sig lika trygga överallt och som inte kände sig oroliga för att gå ut på rast. Dock när respondenterna ombads konkretisera varför de kan känna oro inför rasten, var skola A den skola med störst andel elever som kände konkret oro. Respondenternas orosmoment inför rasten kunde vara rädsla för kränkningar, uteslutning och oro för att inte ha något att göra. Skola A är också den skolan som visade på störst missnöje med rastvakterna och det är den enda skolan med respondenter som uppgav att de ofta kan känna sig oroliga för att gå ut på rast.

Skola B:s skolgård är påtagligt påverkad av att king är en populär aktivitet. Både flickor och pojkar väljer området med kingplan, men även här sprider sig flickorna något mer. Det är den skola med minst andel elever som känner sig trygga överallt men placerar sig i mellanskiktet på hur trygga de känner sig av sina rastvakter och hur väl de trivs med sin rast. Skolan utmärker sig inte för hur otrygg skolgården upplevs utan placerar sig i mellanskiktet mellan de andra skolorna.

Skola C var den skola som uppgav minst spridning i skolgårdens olika områden. Det är den enda skolan vars respondenter uppgav vissa områden på skolgården var förbjudna för dem. I beskrivningarna av de områdena som inte är upplevs vara till för dem syns till exempel "fritids" och "dagens". Detta är områdena närmast skolbyggnaden. Möjligen finns regler på skolan som fördelar de olika årskurserna till olika platser. Det är samtidigt den skolan vars respondenter enbart uppgav positiva beskrivningar av sin rast. Att deras skolgård upplevs som begränsad är till synes inget som hindrar eleverna på skola C från att trivas och känna trygghet, då det är den skola som är mest trygga av sina rastvakter och den skola med störst andel elever som nästan aldrig känner sig oroliga för att gå ut på rast. Den oro inför rasten som ändå förekommer är enbart oro för dåligt väder och inget att göra, men ingen respondent

nämner rädsla för kränkningar eller uteslutning. Då skola C på flera punkter jämfört med de andra skolorna i studien uppger högre trivsel verkar skolan ha en fungerande rastverksamhet. Att skolgården antas vara åldersegregerad och att rastvakterna tillgodoser elevernas behov verkar vara en strategi som fungerar väl för skola C.

Skolorna är trygga och otrygga på olika vis. En förutfattad mening skulle kunna vara att skola A, på grund av stadsdelens högre socioekonomiska status, skulle uppvisa högst andel trygga elever. Men då Skolinspektionens analyser visar att ett aktivt värdegrundsarbete är minst lika viktigt för elevers trygghetskänsla, behöver inte den socioekonomiska tillhörigheten vara avgörande. Skola C, vars stadsdel räknas tillhöra lägre socioekonomisk status, svarar till exempel mer positivt på flera trivselsfrågor, vilket kan vara ett tecken på att skolan har ett framgångsrikt värdegrundsarbete. Otryggheten som syns på skola A kan möjligtvis kopplas ihop med brist på aktivt värdegrundsarbete och en rastvaktsverksamhet som inte lyckats. Wrethanders forskning (2015) om att vuxnas närvaro i elevers relationsarbete ökar tryggheten kan tala för att en förbättrad rastvaktsverksamhet kan öka tryggheten på skola A.

Områden som stimulerar en är man mycket på och det ger också området trygghet. Varför skola C upplevs ha en större trygghet på sin skolgård än de andra skolorna skulle av denna studie kunna förklaras med just detta. Bekanta, stimulerande områden med närvarande vuxna. Det kan även kopplas med Larssons forskning (2013) om a place for children och a children's place, då skola C vid första anblick för mig som utomstående, inte framträder som en typisk stimulerande eller trygg skolgård jämfört med en första anblick av de andra skolgårdarna. Det visar på att den förväntade kulturen på skolgården inte alltid stämmer överens med den levda kulturen på skolgården.

Metoddiskussion

Forskningsfrågan undersöks genom en kvantitativ enkätundersökning. Att den här typen av undersökning gjordes genom kvantitativ metod grundar sig i syftet med studien, att i enlighet med skollagen och läroplanen försäkra och utvärdera samtliga elevers trygghetskänsla (SFS 2019:410, 5 kap 3§), (Skolverket, 2019a, s.9).

Enkäter ska vara lätta att förstå och lätta att besvara. Följaktligen är det viktigt att språket är anpassat och inkluderande, detta torde vara särskilt relevant när respondenterna är barn och att flera är andraspråksinlärare och, eller har läs- och skrivsvårigheter. En annan inkluderande aspekt som tagits med är vetskapen om att alla inte identifierar sig inom det binära könssystemet, så därför har eleverna haft möjlighet att definiera sitt eget kön. Avsaknaden av ledsagare är en svaghet vad gäller enkätundersökningar men tanken med den här studien är dock att respondenterna själva behöver tolka vad begreppet trygghet innebär för dem och resultatet ska analyseras utifrån respondenternas uppfattningar. Det finns en svårighet i att undersöka attityder då de ofta kräver svarsalternativ såsom "brukar", "ofta" och "regelbundet", ord som är svåra att definiera. För att göra det enklare att svara presenteras fyra svarsalternativ så att respondenterna inte kan placera sig i mitten på grund av osäkerhet utan tanken är att de ska stötts till att ta ställning. Eleverna fick definiera förbestämda indelningar av skolgårdens områden, med främsta anledning att datan skulle bli enklare att hantera och sammanställa. Möjligtvis kunde fler aspekter upptäckts om indelningarna varit fler eller om respondenterna fått göra indelningarna själva.

För att frågorna ska upplevas som relevanta av respondenterna, vara relevanta för forskningen och stärka tas stöd av tidigare forskning för att formulera frågorna. Men för att ytterligare kunna ställa *rätt* frågor skulle möjligen en mer detaljerad förkunskap om skolgårdarnas utformning ha varit till stöd för utformningen av enkätfrågorna. Kompletterande observationer eller intervjuer hade kunnat generera en triangulering. Utöver urvalet av frågor finns det en utmaning i att välja frågor som respondenterna upplever relevanta för att undvika att de drabbas av enkättrötthet och att de svarar för spontant på de slutna frågorna utan reflektion. Vidare är social önskvärdhet i respondenternas svar svår att helt undvika, särskilt när det är barn som undersöks. Möjligtvis kan eleverna svara att de känner trygghet och enbart tycker om att ha rast, för att de oroar sig över följderna om de svarar annat, att beslut ska tas över deras huvuden. Därför behöver instruktionerna vara tydliga, med tydlig information om att svaren dels hanteras anonymt men också att studien görs med syfte att förbättra för eleverna.

En ytterligare utmaning med den valda metoden är målet att inkludera många respondenter. Svartsbortfall är en svårighet man behöver förhålla sig till. Samtliga mentorer för de skolklasser som ingår i studien har bekräftat att det är samma grupp elever som ofta deltar i undersökningar där godkännande av deltagande krävs. Det är en begränsad och typisk grupp vårdnadshavare som signerat och lämnat in den blankett² som skickats ut till envar i klassen om tillstånd att delta i studien. Studien ämnar som sagt till att ta fram ett så representativt resultat som möjligt, vilket hindras av att det är en typisk grupp av elever som inte deltar. Ett försök att öka svarsfrekvensen har gjorts genom att enkätundersökningen genomförts vid flera tillfällen för att fler ska ha haft möjlighet att lämna in sitt samtycke.

Att den här studien är förhållandevis liten i sin omfattning och innehåller få respondenter bör tas i beaktning när man läser resultatet. Den statistiska signifikansen påverkas av att stickprovet är förhållandevis litet och resultatets generaliserbarhet kan inte säkert valideras med den aktuella urvalsgruppens storlek. (Bryman, 2016).

Fortsatt forskning

Med anledning av den uttalade bristen på forskning om skolgårdar föreslås fortsatt forskning utveckla den frågeställning som antogs i denna studie. Med bredare urval och under en längre tidsperiod för att stärka den statistiska signifikansen och överförbarheten. Utöver denna studies frågeställning kan fortsatt forskning bredda kunskapen om skolgårdar från fler perspektiv. I denna studie framkommer till exempel inte på vilket sätt lärarnas bild av skolgården skiljer sig från elevernas, på respektive skolor. Att inkludera lärarnas perspektiv kan synliggöra huruvida skolan bedriver ett elevcentrerat arbete kring sin skolgård, och på så vis vara ett stöd för skolor i att utvärdera sina förhållningssätt. Då respondenterna i denna studie på eget initiativ lyft tankar om rastvaktens arbetssätt, torde temat kunna utforskas ytterligare. Den frågeställningen kopplas till trygghet då själva syftet med rastvakternas verksamhet är menat att vara elevcentrerad. Exempelvis undersöka vilka skolor som har elever som är nöjda med rastvakterna och hur de i så fall arbetar.

² Enkäten. Se bilaga 1

Referenser

- Blatchford, P., Sumpner, C. (2013). What do we know about breaktime? Results from a National Survey of Breaktime and Lunchtime in Primary and Secondary Schools. *British Educational Research Journal*, 24 (1), 79-94. doi: 10.1080/0141192980240106
- Bliding, M., Holm, A-S., Hägglund, S. (2003). *Kränkande handlingar och informella miljöer. Elevperspektiv på skolans miljöer och sociala klimat*. Stockholm: Skolverket.
- Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Göteborgs Stad. (2017). *Jämlikhetsrapporten 2017. Skillnader i livsvillkor i Göteborg*. Göteborg: Göteborgs Stad.
- Håkansson, J., Sundberg, D. (2012). *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Stockholm: Natur och kultur.
- Larsson, A. (2013). A children's place? The school playground debate in postwar Sweden. *History of Education*, 42(1), 115-130. doi: 10.1080/0046760X.2012.697921
- Mooij, T., Fettelaar, D. (2013) School and Pupil Effects on Secondary Pupil's Feelings of Safety in School, Around School, and at Home. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(6), 1240-1266.
- Rönnlund, M. (2015-mars/april). Skolgården som socialt rum. *Nordic Studies in Education. Volym (35)*, 200-216. Hämtad från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:884960/FULLTEXT01.pdf>
- Salminen, S., Kurenniemi, M., Råback, M., Markkula, J., Lounamaa, A. (2014). School Environment and School Injuries. *Front Public Health*, Jan 13;1:76. doi: 10.3389/fpubh.2013.00076
- SFS 2019:410. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolinspektionen. (2018). *Trygghet. Fördjupad analys av skolenkäten*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket. (2019b). *Främja studiero genom att motverka kränkande behandling och diskriminering*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket. (2019a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 - reviderad 2018*. Stockholm: Skolverket.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wrethander, M., Karlsson, M. (2015). När är en handling kränkande? I Ankerstjerne, T (Red.), *Perspektiv på fritidshemspedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Wrethander, M. (2015). Relationsarbete på fritidshem och i skola. I Pihlgren, A (Red.) *Fritidshemmet och skolan -det gemensamma uppdraget*. Lund: Studentlitteratur.

Appendixes

I. Enkäten

Känner du dig trygg på skolgården?

Detta är en enkät som handlar om när du känner dig trygg och otrygg. Du svarar helt frivilligt och anonymt, ingen kommer få se dina svar. Välj det svarsalternativ som passar dig bäst!

Klass: _____

Kön:

- Tjej
 - Kille
 - Annat
 - Vill ej svara
-

Fråga 1

Här är en bild på ditt skolområde som är indelat i olika rutor. Under bilden ska du försöka döpa varje ruta om du brukar kalla området för något. Till exempel "fotbollsplan", "tåge-stället" eller liknande. Skriv även något om vad du eller andra brukar göra i det området.

Rosa:	A
-------	---

Grön:	B
-------	---

Gul:	C
------	---

Blå:	D
------	---

Sätt ett kryss i den ruta du tycker passar bäst

Fråga 2

Kan du känna dig rädd för att gå ut på rast?

- Ja ofta
 - Ja ibland
 - Nästan aldrig
 - Aldrig
-

Fråga 3

Var på skolan känner du dig **mest** trygg?

- I klassrummet
 - I matsalen
 - På skolgården
 - Annan plats: _____
 - Känner mig lika trygg överallt
-

Fråga 4

Var på skolan känner du dig **minst** trygg?

- I klassrummet
 - I matsalen
 - På skolgården
 - Annan plats: _____
 - Känner mig lika trygg överallt
-

Fråga 5 (Du får kryssa i flera rutor)

Om du undviker en plats på skolgården, vad beror det på?

- Det är vissa elever jag vill undvika
- Det finns inget att göra där
- Man kan skada sig där
- Man kan bli ledsen där
- Annat: _____

Titta på bilden på [fråga 1](#) där de olika rutorna finns för att svara på fråga 6-15

Fråga 6

I vilken ruta brukar du vara mest?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 7

I vilken ruta brukar du vara minst?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 8

I vilken ruta känner du dig mest trygg?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 9

Var brukar det oftast finnas **flest** rastvakter?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 10

Var brukar det finnas **minst** rastvakter?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 11

Ibland kan man bli ledsen för att någon säger något elakt eller att man inte kommer överens om något. Var på skolgården är det flest som blir ledsna tror du?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 12

Har du blivit ledsen på skolgården någon gång?

- Ja flera gånger
- Ja, en gång
- Nej

Om ja, var?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 13

Var på skolgården är det störst risk att skada sig?

- Rosa
- Grön
- Gul
- Blå

Fråga 14

Har du skadat dig någon gång på skolgården?

- Ja flera gånger
- Ja, en gång
- Nej

Om ja, var?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 15 (Du får kryssa i flera rutor)

Om jag känner mig orolig för att gå ut på rast beror det på:

- Att jag inte får vara med
 - Att någon kommer säga något så jag blir ledsen
 - Att jag kan skada mig (till exempel ramla, halka, bli knuffad)
 - Jag känner mig **aldrig** orolig för att gå ut på rast
 - Annat: _____
-

Nu kommer frågor där du ska välja EN ruta som du tycker beskriver din känsla bäst.

Fråga 16

Äldre elever bestämmer mer vilka som får vara på olika platser på skolgården

- Ja, stämmer helt
- Ja, stämmer delvis
- Nej, stämmer inte alls

Om ja, var?

- Rosa
- Grön
- Gul
- Blå

Fråga 17

Killar bestämmer mer över vissa områden på skolgården

- Ja, stämmer helt
- Ja, stämmer delvis
- Nej, stämmer inte alls

Om ja, var?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 18

Tjejer bestämmer mer över vissa områden på skolgården

- Ja, stämmer helt
- Ja, stämmer delvis
- Nej, stämmer inte alls

Om ja, var?

- Rosa
 - Grön
 - Gul
 - Blå
-

Fråga 19

Rastvakter gör att jag känner mig mer trygg på skolgården

- Stämmer helt
 - Stämmer delvis
 - Stämmer inte alls
-

Fråga 20

Hur många elever kan du känna dig rädd för?

- 0
 - 1-3
 - 4-6
 - 7-10
 - Mer än 10
-

Fråga 21

Hur många som jobbar på skolan kan du känna dig rädd för?

- 0
 - 1-3
 - 4-6
 - 7-10
 - Mer än 10
-

Fråga 22 -svara med egna ord!

Varför tror du vissa inte vill gå ut på rast?

Fråga 23-svara med egna ord!

Tycker du om att ha rast? Varför?

Tack för att du svarade på mina frågor!

Du får gärna titta igenom svaren igen, annars lämnar du in enkäten till Lisa och fortsätter med lektionen! Hälsningar Lisa